

Mag. Tanja Glišić, dr. Aleksandra Šindić, dr. Jurka Lepičnik Vodopivec

Ocenjevanje kompetenc vzgojiteljev za vzgojo otrok prvega starostnega obdobja

Posebnost zgodnjega otroštva zahteva poseben pristop k vzgoji majhnih otrok. Na oblikovanje sodobnih trendov v vzgoji otrok prvega starostnega obdobja so vplivali teoretični in metodološki pristopi Montessori (Kordeš Demšar, 2007; Mavrič, 2019; Montessori, 2003), Piklerov pristop (Balesko idr., 2019; Belza idr., 2019; Sagastui idr., 2020) in Gerberov pristop (Hammond, 2021). Multidisciplinarni pogled na vzgojo otrok prvega starostnega obdobja kaže na potrebo po visoko razvitih kompetencah vzgojiteljev in vzgojiteljic. Pri opredelitvi kompetenc smo se naslonili na študijo Erčulj in drugi (2008). Izhajajoč iz teh spoznanj mora imeti kompetenten vzgojitelj razvite naslednje kompetence: komunikacija in odnosi, učinkovito poučevanje, organizacija in vodenje, sodelovanje z delovnim in družbenim okoljem in profesionalni razvoj. Ob tem pa se mora strokovno izpopolnjevati in spoštovati poklicno etiko (Erčulj idr., 2008; Mohamed, Valcke in Ve Wever, 2017). Želeli smo raziskati in razumeti dojemanje vzgojiteljev in vzgojiteljic o lastnih kompetencah, potrebnih pri delu z otroki prvega starostnega obdobja.

Zastavili smo si raziskovalno vprašanje: Katere kompetence vzgojiteljev prepoznavajo kot bistvene za delo v skupini otrok prvega starostnega obdobja in kako jih ocenjujejo glede na razvitost in način pridobivanja?

Cilj te empirične kvalitativne študije z elementi primerjalnega pristopa (Merriam in Tisdell, 2015) je raziskati, pogledati in razumeti perspektivo vzgojiteljev o lastnih kompetencah za delo z otroki prvega starostnega obdobja v vrtcih v Bosni in Hercegovini in Republiki Sloveniji. V raziskavo je bilo vključenih 91 anketirancev, in sicer vzgojiteljev s končano dodiplomsko izobrazbo za vzgojitelja ($N_v = 83$) in pomočnika vzgojitelja s končano srednjo šolo ($N_{pv} = 8$). Večina anketiranih je žensk (90 žensk in en moški). Anketiranci so zaposleni v vrtcih v Bosni in Hercegovini (Republika Srbska) ($N_b = 51$) in Republiki Sloveniji ($N_s = 40$). Najmlajši anketiranec je star 24 let, najstarejši pa 57 let, povprečna starost anketirancev je 36,5 let. Anketiranci so z otroki v skupinah otrok prvega starostnega obdobja delali povprečno 3,5 leta (anketiranci iz Bosne in Hercegovine 3 leta, anketiranci iz Slovenije pa 4 leta). Za zbiranje podatkov o izkušnjah vzgojiteljev in njihovi samooceni lastnih kompetenc smo uporabili strukturiran spletni intervju v pisni različici s skupno 15 vprašanji. Prvi del intervjuja je vseboval devet vprašanj za zbiranje demografskih in drugih osnovnih podatkov o anketirancih. Drugi del s šestimi odprtimi vprašanji je bil namenjen zbiranju podatkov o izkušnjah vzgojiteljev pri delu z otroki prvega starostnega obdobja in samooceni lastnih kompetenc.

S pilotno raziskavo (predraziskavo) z 10 anketiranci v Bosni in Hercegovini smo pridobili podatke, ki so nam omogočili določitev nekaterih elementov veljavnosti in zanesljivosti raziskovalnega instrumenta (Merriam in Tisdell, 2015; Morse idr, 2002). Podatke, pomembne za raziskavo, smo zbrali leta 2022 s spoštovanjem etičnega kodeksa, prostovoljnosti in anonimnosti anketirancev.

Za analizo podatkov je bila uporabljena tematska analiza vsebine odgovorov anketirancev (Viligi, 2016) glede na teoretično postavko o kompetencah vzgojiteljev in njihovih tipologijah (Erčulj, idr., 2008; Mohamed, Valcke in Ve Wever, 2017).

Iz odgovorov vzgojiteljev pri delu z otroki prvega starostnega obdobja je razvidno, da imajo vzgojitelji bolj razvite kompetence *učinkovitega poučevanja in dela z otroki ter komunikacije*

in odnosov, najbolj razvita kompetenca pa je *sodelovanje z delovnim okoljem*, kar kaže na pomen strokovnih učnih skupnosti.

Ugotovitve te raziskave kažejo, da vzgojitelji svojih kompetenc pri delu z otroki prvega starostnega obdobja ne ocenjujejo kot optimalno razvitih.

161 izjav anketiranih se nanaša na oceno težav pri delu z otroki v vrtcu, povezanih z nerazvitostjo kompetenc, 196 izjav pa na prednosti, povezane z razvitostjo kompetenc. Lipscomb idr. (2022) v svoji raziskavi z vzgojitelji, ki delajo v vrtcu, navajajo, da je zaznavanje lastnih sposobnosti vzgojiteljev za delo z majhnimi otroki povezano s povečanim stresom. Na podlagi ugotovitev avtorji (prav tam) izpostavljajo potrebo po strokovni podpori, ki bi vzgojiteljem omogočila, da se ocenijo kot bolj kompetentne.

Kategorije, ki kažejo na težave, so: *težave z zdravstveno skrbjo in varnostjo otrok* (trditve zastopa 30,77 % anketiranih); *nepripravljenost in neusposobljenost za delo z otroki v zgodnjem otroštvu* (trditve zastopa 19,78 % anketiranih); *problem izbire in prilagajanja dejavnosti* (trditve zastopa 19,78 % anketiranih); *težave med vključitvijo* (trditve zastopa 7,69 % anketiranih); *prilagajanje kot težava* (trditve zastopa 16,48 % anketiranih); kombiniranost in številčnost skupine kot težava (trditve zastopa 37,36 % anketiranih); nezadostna opremljenost (trditve zastopa 7,69 % anketiranih); sodelovanje s starši kot težava (navedbe zastopa 25,27 % anketiranih); nerazumevanje otrok zaradi njihove starosti (trditve zastopa 8,79 % anketiranih).

Da bi bil vzgojitelj uspešen, je treba izbirati in prilagajati dejavnosti v skladu z razvojnimi potrebami in zmožnostmi otrok, skrbeti za zdravje in se ustrezno odzivati na potrebe otrok, na kar kažejo rezultati številnih raziskav na področju dela z najmlajšimi. Raziskovalni rezultati Belasko idr. (2019), Belza idr. (2019), Perko idr. (2018) in Sagastui idr. (2020) poudarjajo, da je za uspešnost vzgojitelja treba izbirati in prilagajati dejavnosti glede na razvojne potrebe in zmožnosti otrok, skrbeti za zdravje in se ustrezno odzivati na potrebe otrok, kar je 30,77 % anketirancev v tej raziskavi označilo za težavo. Rezultati kvantitativne raziskave, opravljene z vzgojitelji predšolskih otrok v Sloveniji (Erčulj idr. 2008), kažejo na potrebo po *dodatnem izboljšanju kompetence prepoznavanja otrok s posebnimi potrebami in prilagajanja dela njihovim potrebam*, kar je v korelaciji z našimi ugotovitvami. Drljić (2021) ugotavlja, da se zakonodaja v Republiki Sloveniji spreminja z namenom podpore vključevanju predšolskih otrok, kar naj bi vzgojiteljem zagotovo olajšalo vključevanje otrok s težavami v redni program vrtcev. Nekateri avtorji opažajo potrebo po senzibilizaciji zaposlenih v vrtcih o povečani ranljivosti staršev otrok prvega starostnega obdobja, njihovih potrebah po poudarjeni socialni in zdravstveni oskrbi ter po pedagoški in svetovalni podpori pri navajanju na starševstvo, kar bi prispevalo h krepitvi kompetenc vzgojiteljev za sodelovanje s starši otrok prvega starostnega obdobja. Perko, Cugmas in Pšunder (2019) ugotavljajo, da je pomembno, da odrasli razumejo majhnega otroka in njegove razvojne potrebe, da prepoznajo in razumejo njegove težave in strahove ter se znajo nanje ustrezno odzvati, kar bi zagotovo prispevalo k boljši komunikaciji in odnosu odrasel–otrok. Rezultati študije Lipscomb idr. (2022) navajajo, da na težave pri vzpostavljanju odnosov z majhnimi otroki dodatno vpliva stres, povezan s to specifično vrsto dela.

Najbolj zastopane kategorije, ki kažejo na lahkotnost pri delu z otroki prvega starostnega obdobja, so: *sodelovanje in pomoč drugih vzgojiteljev* (trditve zastopa 69 % anketirancev) ter *sodelovanje in pomoč strokovne službe* (navedbe zastopa 34 % anketirancev). Te ugotovitve kažejo na pomen poklicnih učnih skupnosti za razvoj kompetenc, na kar kažejo ugotovitve raziskave Labak idr. (2022). Tudi v drugi študiji Mohamed, Valcke in Ve Wever (2017)

poudarjajo pomen medsebojnega sodelovanja skozi izmenjavo znanja in izkušenj za razvoj njihovih kompetenc.

Kategorije, ki nakazujejo prednosti dela z otroki prvega starostnega obdobja, so: lažje delo v primerjavi z delom z otroki drugega starostnega obdobja (to je z otroki med tretjim in šestim letom starosti), (lažje prilagajanje, enostavnejša organizacija dejavnosti, manjše število otrok v skupini, lažje vplivanje/usmerjanje otrok) (navedbe 39 % anketirancev); hitro vidni rezultati zaradi dovzetnosti za vpliv starosti (trditve zastopa 31,87 % anketirancev); novosti in zanimivosti (trditve zastopa 4,4 % anketirancev); toplina odnosa in navezanost otrok/na otroke (trditve zastopa 36,26 % anketirancev).

Razvoj znanosti prispeva k potrebi po strokovnem usposabljanju skozi vseživljenjsko učenje, kar pozitivno vpliva na razvoj kompetenc, na kar kažejo rezultati raziskave izobraževalne prakse v Sloveniji (Retar in Lepičnik Vodopivec, 2017), ki je skladna z našimi ugotovitvami.

Podobno kot v naši raziskavi in v kvantitativnem vrednotenju vzgoje in izobraževanja v Republiki Sloveniji (Erčulj idr., 2008) so vzgojitelji visoko ocenili lastno usposobljenost, s čimer izražajo pozitiven odnos do otroka. Raziskave kažejo, da se odnos, navezanost in sodelovanje z otroki razvijajo spontano skozi različne stike med preoblačenjem (Belasco idr., 2019), hranjenjem (Belza idr., 2019), fizičnim dotikom, uspavanjem in odzivom na otrokov jok. Raziskava Sagastui idr. (2020) nakazuje specifičnost odnosa in komunikacije z otroki prvega starostnega obdobja v kontekstu proste igre za podporo avtonomije in samoodločanja.

Na podlagi samoocene vzgojiteljev o pripravljenosti za delo z otroki prvega starostnega obdobja jih 12,09 % navaja pomen predhodnih poklicnih izkušenj. Podobne ugotovitve najdemo tudi v raziskavah v Bosni in Hercegovini, Nemčiji in Turčiji (Barenthien idr., 2020; Partalo idr., 2022; Sucuoglu idr., 2014; Šindić in Pribišev Beleslin, 2019).

Dve tretjini anketirancev iz Bosne in Hercegovine (66,67 %) in več kot tretjina anketirancev iz Slovenije (37,51 %) je navedlo, da jih je dodiplomski študij malo ali sploh nič pripravil na delo z otroki prvega starostnega obdobja. Tudi rezultati SWOT analize, izvedene v Bosni in Hercegovini leta 2019, kažejo na slabšo pripravljenost dodiplomskih študentov za delo z otroki do treh let v primerjavi s pripravljenostjo za delo z otroki od treh do šestih let (Šindić, 2019).

Najbolj zastopana kompetenca je *učinkovito poučevanje in delo z otroki ter komunikacija in odnosi*, najbolj razvita kompetenca pa *sodelovanje z delom v okolju*, kar kaže na pomen strokovnih učnih skupnosti.

Pomembna ugotovitev našega dela je potreba po obogatitvi in posodobitvi dodiplomskega študijskega programa za vzgojitelje z vsebinami, ki se nanašajo na vzgojo, predvsem na vzgojo otrok do tretjega leta starosti v obeh državah. Izsledki raziskave kažejo na potrebo po dodatnem strokovnem izpopolnjevanju na tem področju. V nadaljnjih raziskavah bi se bilo smiselno bolj ukvarjati s temi problemi, ki odpirajo nova raziskovalna vprašanja. Omejitev študije je, da temelji le na samooceni vzgojiteljev, kar zmanjšuje objektivnost dobljenih rezultatov.